

Prehistorie

De slotregel van ons volkslied luidt "den Koning van Hispanje heb ik altijd geëerd." Afgezien van de actualiteit van deze zin - de huidige koning van Spanje Juan Carlos verdient zeker respect vanwege zijn rol in de transitie van de franquistische dictatuur naar de democratie -

De rivier de Ebro is de op één na langste rivier (dat is de Taag) van het Iberisch schiereiland, maar voert wel het meeste water af. De Ebro ontspringt in de Picos de Europa en loopt zuid-oostwaarts richting Middellandse Zee.

rijst de vraag waar de term Hispanje vandaan komt. Deze benaming voor het Iberisch schiereiland is geïntroduceerd door de Romeinen die aan het eind van de derde eeuw BC met de verovering ervan zijn begonnen. Zij noemden het *Hispania*, waarschijnlijk afgeleid van het Foenisisch *i-spn-ya*, wat "land in het Noorden" betekent. Maar de aanduiding *Península Ibérica* heeft een veel oudere oorsprong. De Grieken, die al vanaf 1100 BC het schiereiland bezochten op zoek naar metalen, duiden het aan als *Iberia*, daarmee verwijzend naar de naam van de vallei van de Ebro (*Iber*) waardoor de gelijknamige rivier stroomt. Voordat de Romeinen het Iberisch schiereiland bezetten, was het verdeeld in twee cultureel te onderscheiden

zones. Eén met een Indo-Europees karakter in het noord-westelijke deel waar de Kelten vanuit Noord-Europa in twee migratiegolven in de negende en zevende eeuw BC zich vestigden. De tweede zone, in het zuid-oosten, had een duidelijk mediterrane cultuur waarvan de *Tartessos* en de *Iberos* belangrijke exponenten waren. In de overgangszone was sprake van een gemengde cultuur die van de *Celtíberos*.

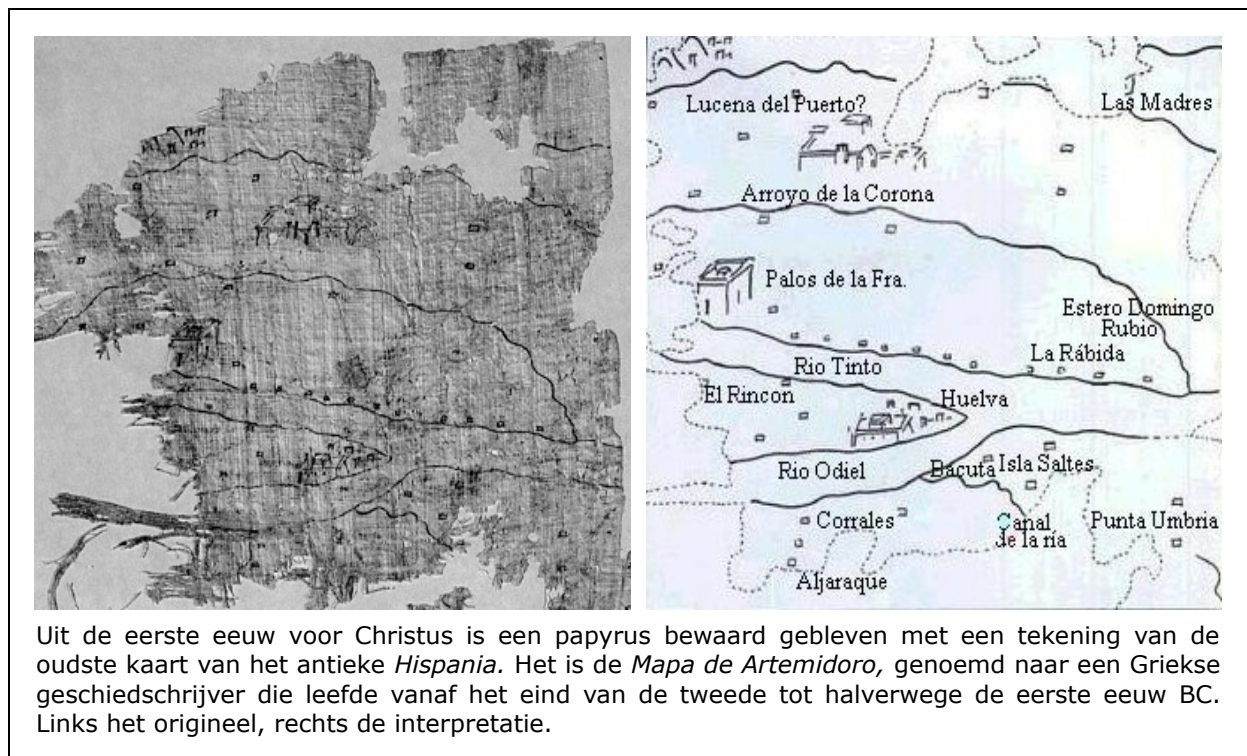
La dama de Elche, wordt beschouwd als het belangrijkste beeldhouwwerk uit de Iberische cultuur.

De *Tartessos* die de oudste cultuur vertegenwoordigden uit het eerste millennium BC, exploiteerden mijnen en verhandelden metalen met de Foeniciërs en Grieken. Vanaf de zesde eeuw raakte deze cultuur in verval vanwege de uitputting van deze grondstoffen.

Over de vraag waar de *Iberos* vandaan komen, bestaat verschil van mening. Eén theorie stelt dat zij afkomstig zijn uit meer oostelijke streken en zich rond 5000 BC in *Iberia* vestigden. Anderen beweren dat zij afkomstig zijn uit Noord-Afrika. En een derde theorie gaat ervan uit dat zij afstammelingen zijn van de oorspronkelijke bewoners die er al sinds het laat Paleolithicum (35.000 tot 10.000 BC) woonden.

De *Iberos* bewoonden het gehele Levantijnse deel van het Iberisch schiereiland, vanaf de Pyreneeën tot aan Cádiz (*Gades*). Zij vormden een relatief homogene cultuur die beïnvloed werd door die van Foeniciërs en

Grieken. Zij hadden hun eigen taal, waarvan sommigen geloven dat die verband houdt met het Baskisch, maar dat is zeer onwaarschijnlijk. Ook waren er herkenbare steden en kenden de *Iberos* een aristocratisch bestuur. Landbouw en veeteelt vormden de belangrijkste economische activiteiten, maar zij verhandelden ook ambachtelijke producten en mineralen met buitenlanders.

De waarschijnlijke voorouders van de *Iberos* - de Cro-Magnonmensen - bewoonden in het laat Paleolithicum (35.000 - 10.000 BC) het schiereiland en dat was de tijd waarin zij bij Lascaux in Frankrijk en bij Altamira in Noord-Spanje hun schitterende schilderingen aanbrachten op de wanden van grotten waarin zij leefden.

Maar de prehistorie van Spanje is nog aanzienlijk ouder en het Iberisch Schiereiland is naar alle waarschijnlijkheid de laatste plek in Europa geweest waar twee menssoorten, de Cro-Magnons (*Homo sapiens*) en Neanderthalers (*Homo neanderthalensis*) zo'n 25.000 jaar lang naast elkaar leefden. Neanderthalers waren kleiner dan *Homo sapiens*, maar veel sterker en ook hun hersenvolume was groter. Of ze een taal hadden, blijft in het duister en ook over de vraag of zij zich hebben gemengd met hun burens bestaat nog altijd discussie, ofschoon DNA-analyse daar niet op wijst. De Neanderthalers, waarvan de jongste resten gevonden zijn in de buurt van Gibraltar, stierven ongeveer 24.000 jaar geleden uit. Meest waarschijnlijke reden ervan is dat *Homo sapiens* toch wat slimmer was als het om voedselvergaring ging en de Neanderthalers dus van honger het loodje hebben gelegd. Voor de hen was Spanje dus een cul-de-sac.

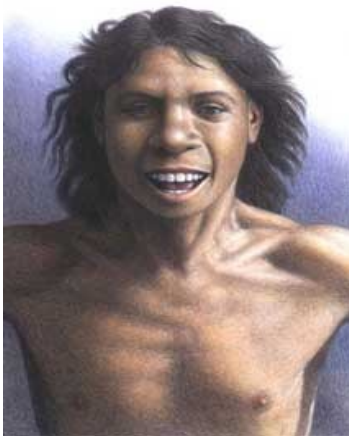

Gedachtenexperiment: stel dat je een Cro-magnon (rechts) en een Neanderthaler (links) uit die tijd zou kunnen oppikken, hen kleedt, kapt en scheert naar moderne mode, zou er iemand zijn die er nu van zou opkijken als hij naast ze zou staan voor een zebrapad? De Neanderthaler zou misschien opzien baren, maar de Cro-magnon nauwelijks of niet. Hen zou je waarschijnlijk zo een moderne vakopleiding kunnen

geven. Ze waren er intelligent genoeg voor. Andere vraag: wat zouden ze van ons hebben gedacht kijkend naar het voortrazend verkeer?

In 1994 werden menselijke resten gevonden in de Sierra de Atapuerca, nabij de stad Burgos. Dacht men voordien dat de oudst levende mens in het Iberisch schiereiland ongeveer 500.000 jaar geleden zou hebben rondgelopen, vanaf dat moment wezen dateringen van Atapuerca uit dat er al veel eerder mensen waren op die plek. Deze mensen zijn Homo Antecessor gedoopt en waren een van de laatste gemeenschappelijke voorouders van de Cro-magnonmens en Neanderthaler. Homo antecessor was ongeveer even groot en zwaar als Homo sapiens, maar hun hersen-volume was met 1000 cm³ beduidend kleiner dan die van ons (ongeveer 1350 cm³). Of Homo antecessor beschikte over een primitief taalvermogen behoort tot de speculaties, maar uit kerven op de fossielen is vrijwel zeker af te leiden dat hij kannibalisme bedreef. In de Gran Dolina, een grot bij Atapuerca, zijn fossielen gevonden met een ouderdom van 800.000 jaar en in maart 2008 werd melding gemaakt van de vondst van een kaak in de Sima del Elefante die op 1,2 miljoen jaar oud wordt geschat.

Reconstructie van een ongeveer tienjarig Antecessormeisje dat *Niña de la Gran Dolina* wordt genoemd naar de vindplaats in Atapuerco.

Willem Peeters, 5 december 2008